

KRYSTYNA HUDZIK

e-mail: krystyna.kwapisiewicz.hudzik@gmail.com

ORCID 0000-0002-1449828X

PUBLIC RELATIONS W DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI NAUKOWEJ – NA PRZYKŁADZIE BIBLIOTEKI PAŃSTWOWEJ W BERLINIE

Krystyna Hudzik, dr, autorka kilkunastu artykułów oraz monografii pt. *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej: ciągłość i zmiana*. Swoje zainteresowania rozwijała dzięki stażom i praktykom w bibliotekach uniwersyteckich w Niemczech i Austrii (Jena, Kolonia, Tybinga, Konstancja, Karlsruhe, Wiedeń). Odbyła roczny pobyt badawczy w Instytucie Nauki o Bibliotece i Informacji Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie (2015/2016). Zajmuje się m.in. problematyką zarządzania biblioteką akademicką, gromadzeniem zbiorów bibliotecznych w czasach transformacji cyfrowej, profilem zawodowego bibliotekarza danych, etyką public relations oraz filozofią biblioteki.

SŁOWA KLUCZOWE: Public relations. Biblioteka Państwowa w Berlinie – Pruskie Dziedzictwo Kultury (SBB-PK). Stabi. Biblioteka naukowa. Wizerunek biblioteki. Komunikacja online. Komunikacja wizualna.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Prezentacja strategii public relations Biblioteki Państwowej w Berlinie – Pruskie Dziedzictwo Kultury (SBB-PK) oraz omówienie sposobów uwzględniania w niej potrzeb i oczekiwań użytkowników biblioteki. Pytanie badawcze dotyczy kluczowych elementów realizowanej strategii komunikacyjnej, które odpowiadają za skuteczność kreacji wizerunku międzynarodowej biblioteki badawczej nauk humanistycznych i społecznych. Celem artykułu jest omówienie złożonego – hybrydowego – charakteru tych elementów. Artykuł składa się z sześciu części. Pierwsza, zawiera ogólną charakterystykę historii

i zbiorów biblioteki, druga – organizację pracy działu Prasa i Public Relations oraz realizowane w nim zadania. Część trzecia i czwarta prezentują wizerunek biblioteki, etapy kreowania marki cyfrowej oraz narzędzia i kanały komunikacji wizualnej i komunikacji online. Część piąta poświęcona jest użytkownikom, badaniom ich potrzeb i poznawaniu wrażeń/doświadczeń w korzystaniu z biblioteki. Część szósta dotyczy muzeum Stabi Kulturwerk, czyli nowoczesnej przestrzeni wystawowej biblioteki, oraz prezentuje wybrane wystawy, projekty i wydarzenia w obszarze kultury, wiedzy i nauki. **Metody badań** – analiza struktury i treści strony internetowej Państwowej Biblioteki w Berlinie oraz wywiad z Kathariną Pick, zastępczynią kierownika działu Prasa i Public Relations. **Wyniki i wnioski** – Berlińska Biblioteka Państwowa stanowi przykład realizacji modelowego public relations naukowej biblioteki w epoce digitalnej. Strategia zarządzania komunikacją nastawiona jest na stworzenie spójnego wizerunku nowoczesnej biblioteki XXI w. poprzez realizację projektów eksponujących wartość i znaczenie posiadanych zbiorów (muzeum Kulturwerk), z wykorzystaniem cyfrowych technologii informacyjno-komunikacyjnych (Stabi Lab, hackathony, humanistyka cyfrowa).

WPROWADZENIE

Niemieckie bibliotekoznawstwo cechuje rozbudowana refleksja nad miejscem i znaczeniem bibliotek w kulturze ujmowana w perspektywie czasu i przestrzeni. Wiele uwagi poświęca się obecnie istocie i zadaniom biblioteki naukowej w cyfrowym świecie oraz wskaźnikom miar jakości, według których należy ją oceniać. Wśród tych wskaźników są m.in. udział w badaniach i nauczaniu, praca w sieci, gotowość do transformacji, sprawne (*agile*) zarządzanie, praktyczna (elastyczna) strategia i znaczenie społeczne (Horstmann, 2024; Hudzik, 2017). Biblioteka ma więc nadal wspierać badania/naukę i dydaktykę, a przy tym spełniać funkcje na rzecz społeczeństwa. Choć etymologicznie słowo „biblioteka” pochodzi od greckiego słowa „biblon” lub „biblos”, czyli książka, oraz „theke”, czyli składnica, miejsce jej przechowywania, to dziś oczywiste jest, że chodzi przede wszystkim o informację i jej przetwarzanie. Informację w formie analogowej i cyfrowej, poczynając od średniowiecznych rękopisów do danych badawczych i kodów programowania. Wyzwaniem jest spięcie klamry między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością. Pytanie, czy w tym zadaniu mogą zastąpić dziś bibliotekę inne instytucje? – jeśli tak, to grozi jej upadek. Swoją rację bytu, znaczenie i uznanie społeczne może ona wykazać i zdobyć – wywalczyć sobie – w tych warunkach jedynie za pomocą aktywności w zakresie public relations. I o nim też dlatego jest mowa w niniejszym artykule. Państwowa Biblioteka w Berlinie – Pruskie Dziedzictwo Kultury (skrót nazwy oryginalnej: SBB-PK, a od 2023 r. Stabi Berlin) posłuży za przykład wyjątkowego, wręcz modelowego zarządzania komunikacją nastawioną na stworzenie wizerunku biblioteki naukowej XXI w.

Poza wprowadzeniem historycznym, wykorzystującym bogatą niemieckojęzyczną literaturę przedmiotu, w artykule wykorzystano metodę analizy treści strony internetowej SBB-PK. Stanowi ona źródło kompletnej informacji skierowanej do użytkowników oraz – szerzej – platformę wiedzy o działalności PR i interaktywnej komunikacji z otoczeniem. Wykorzystano też w dużym zakresie wypowiedzi Kathariny Pick, zastępczyni kierownika działu Prasa i Public Relations w Bibliotece Państwowej w Berlinie, udzielone w trakcie wywiadu przeprowadzonego online na platformie Webex w dniu 26 kwietnia 2024 r.¹

Temat public relations bibliotek podejmują badacze w Polsce od niemal dwóch dekad, początkowo w kontekście zarządzania bibliotekami, działań marketingowych i promocyjnych. Najnowszą publikacją na temat public relations, jako formy nawiązywania przez bibliotekę relacji z otoczeniem zewnętrznym, jest artykuł Mai Wojciechowskiej (2023, s. 517-533). Z kolei PR-em bibliotek naukowych w Internecie zajmowała się Małgorzata Jaskowska (2007), a kreowaniem wizerunku biblioteki akademickiej Jadwiga Wojtczak (2013, s. 195-214). Należy nadmienić, że PR w Polsce cieszy się dużym zainteresowaniem od lat 90. XX w. i dziś literatura na temat jego teorii, etyki i praktyki stanowi już całkiem pokaźną bibliotekę, także z tej racji, że public relations zajmują się specjaliści z wielu różnych dziedzin nauki i obszarów sfery publicznej (ekonomia, zarządzanie, polityka, biznes, organizacje publiczne, non profit, religijne, itd.). Warto w tym miejscu przypomnieć o polskim wydaniu książki „ojca” współczesnego public relations Edwarda L. Bernaysa (2019) pt. *Krystalizacja opinii publicznej*.

HISTORIA I ZBIORY – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

Biblioteka Państwowa w Berlinie – Pruskie Dziedzictwo Kultury (Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz, SBB-PK) jest jedną z najbardziej znaczących bibliotek naukowych w Niemczech i na świecie. Gromadzone od ponad 360 lat zbiory czynią ją jednym z centrów zachowania literatury w wymiarze międzynarodowym. Na bogactwo zbiorów składa się ponad 32 mln wol., w tym 12 mln książek oraz oprawnych

¹ Danksagung: Ich danke Frau Katharina Pick, der stellvertretenden Leiterin des Stabreferats Presse und Öffentlichkeitsarbeit der Staatsbibliothek zu Berlin, für das Teilen ihres Fachwissens. Ihre Ausführungen zum Webrelaunch und zur Arbeit des Teams der Öffentlichkeitsarbeit, die sie mir im Interview am 26.04.2024 vermittelte, waren von unschätzbarem Wert und unterstützten meine Arbeit an diesem Aufsatz maßgeblich.

Podziękowanie: Dziękuję pani Katharinie Pick, zastępczyni kierownika Działu Prasa i Public Relations Biblioteki Państwowej w Berlinie, za podzielenie się specjalistyczną wiedzą, wprowadzeniem do prac nad nową wersją strony internetowej oraz pracy zespołu public relations, które mi przekazała w trakcie wywiadu udzielonego w dniu 26 kwietnia 2024 r. Wiedza ta miała nieocenioną wartość i wydatnie wsparła przygotowanie tego artykułu.

Biblioteka Państwowa w Berlinie. Budynek przy ulicy Unter den Linden 8

Źródło: "https://staatsbibliothek-berlin.de/fileadmin/user_upload/Aussenansicht_UdL.jpg" Aussenansicht_UdL.jpg (7290×4854).

czasopism i gazet; ponad 2,2 mln unikatowych zbiorów specjalnych, w tym zachodnich i orientalnych rękopisów, także spuścizn, autografów, map, planów, druków ulotnych, pocztówek i druków z reprodukcjami dzieł sztuki; ponad 12,5 mln fotografii i negatywów, 2,7 mln mikroform oraz płyty CD-ROM i ponad 5,4 mln materiałów audiowizualnych. Zbiór ten powiększają stale rosnące zasoby czasopism elektronicznych, baz danych i digitalizowanych zbiorów historycznych (Portät).

Do najcenniejszych zbiorów należą: ponad 42 tys. orientalnych rękopisów, w tym pergaminowa Biblia hebrajska i największy zwój Tory; rękopisy z wczesnego średniowiecza (trzy z dziewięciu zachowanych pełnych rękopisów *Pieśni Nibelungów*); 4,6 tys. inkunabułów (m.in. dwutomowy, bogato iluminowany egzemplarz Biblii Gutenberga z roku 1454/55 na pergaminie); dokumenty z początku XVI w. z działalności Marcina Lutra, wśród nich plakat zawierający 95 tez; 200 tys. druków rzadkich (*rara*), najstarsze druki świata, w tym chińskie z okresu wczesnej dynastii Ming, buddyjskie, japońskie; autografy, spuścizny literackie i archiwa wielu pisarzy i myślicieli – Lessinga, Goethego, Kleista, Herdera, Eichendorfa, Hauptmanna. Szczególnym bogactwem szczyci się dział muzykaliów, w którym znajduje się 80% wszystkich rękopisów dzieł Bacha, duży zbiór Mozarta oraz partytury Symfonii nr 4, 5, 8 i 9 Beethovena (Sammlungen). Czytelnikami Biblioteki byli m.in.: Georg W.F. Hegel, Arthur Schopenhauer, Friedrich Engels, Alexander von Humboldt, Jacob Grimm i Theodor

Mommsen. Uważali ją za miejsce codziennej pracy i życia, czemu dawali wyraz w licznych listach, pamiętnikach i uroczystych mowach. Nazywana wówczas Biblioteką Królewską była „duchowym pokarmem” wielkich postaci nauki XIX w., badacze ci z kolei w dowód wdzięczności i zaufania przekazywali do jej zbiorów własne rękopisy i archiwa.

Historia SBB-PK sięga 1661 r., gdy Fryderyk Wilhelm Brandenburski założył Bibliotekę Elektorską w Cölln nad Sprewą (*Churfürstliche Bibliothek zu Cölln an der Spree*). Dawna miejscowość Cölln należy dziś do dzielnicy Berlina o nazwie Neukölln. Po uzyskaniu przez Księstwo Prus rangi królestwa w 1701 r., biblioteka zmieniła nazwę na *Königliche Bibliothek zu Berlin*. Zmianom uległa nie tylko sama nazwa biblioteki, ale też stopień dostępności jej zbiorów dla szerszej publiczności i ich społeczne wykorzystanie. Z biblioteki dworskiej ewoluowała od 1810 r. w kierunku instytucji podlegającej administracji państwowej w zakresie gromadzenia księgozbioru, co miało też związek z nowo utworzonym Uniwersytetem Berlińskim. Od tej właśnie daty rozpoczął się okres jej rozwoju jako najważniejszej biblioteki Prus, który w następnych latach, zwłaszcza od lat 80. XIX w. do lat 30. XX w. – przybrał na intensywności i uczynił ją najbardziej znaczącą biblioteką naukową na świecie. W 1914 r. siedziba biblioteki została przeniesiona do imponującego gmachu w pobliżu Opery przy ulicy Unter den Linden 8, wybudowanego przez głównego architekta cesarskiego Ernsta von Ihne. Po I wojnie światowej po raz kolejny zmieniła nazwę na: Pruska Biblioteka Państwowa (*Preußische Staatsbibliothek*) i pod tym szyldem funkcjonowała w latach 1918-1945 (Schneider-Kempf, s. 369-372). W czasie II wojny światowej ewakuowano znaczną część zbiorów do miejsc uznanych za bezpieczne, zwykle do zamków i klasztorów w różnych częściach Niemiec (Hesja), w tym także na tereny Śląska i Pomorza. Zasoby biblioteczne zdeponowane w miejscowościach należących do Polski po 1945 r. nie powróciły do Berlina, trafiły do kilku polskich bibliotek akademickich i tam są przechowywane jako depozyt skarbu państwa. Najcenniejsze zbiory – liczące ponad 500 tys. jednostek – znajdują się w Bibliotece Jagiellońskiej².

Okres powojenny oznaczał podział Niemiec i Berlina na część wschodnią i zachodnią; w jego następstwie dokonano analogicznego podziału

² Szerzej o wojennych losach zbiorów *Preußische Staatsbibliothek* w Berlinie – zob. Schochow, Werner : *Bücherschicksale : die Verlagerungsgeschichte der Preußischen Staatsbibliothek : Auslagerung, Zerstörung, Entfremdung, Rückführung : dargestellt aus den Quellen* / Werner Schochow ; mit einem Geleitwort von Werner Knopp. – Berlin; New York : W. de Gruyter, 2003. Kwestia niemieckich zbiorów bibliotecznych w Polsce była obszernie dyskutowana w sferze publicznej w latach 90. XX w. Bibliografia ok. 40 artykułów w prasie niemieckiej z lat 1992-1999 znajduje się na stronie: <http://Bestände.in.Polen.und.Rußland%7CStaatsbibliothek.zu.Berlin%28staatsbibliothek-berlin.de%29.Sprawa.zbiorów.niemieckich.w.świecie.prawa.międzynarodowego.oraz.problem.restytucji.dóbr.kultury.w.stosunkach.polsko-niemieckich> – zob. Żółtowski Michał J.: *Zbiory Biblioteki Pruskiej w Polsce : studium przypadku*. – Warszawa: Wydaw. UW, 2012.

zbiorów i katalogów Pruskiej Biblioteki Państwowej. W Berlinie Wschodnim w gmachu przy Unter den Linden 8 funkcjonowała ona w pierwszych latach powojennych jako Publiczna Biblioteka Naukowa, a w latach 1954-1990 jako Niemiecka Biblioteka Państwowa (*Deutsche Staatsbibliothek*), która wraz z Książnicą Niemiecką w Lipsku stanowiła narodową bibliotekę Niemieckiej Republiki Demokratycznej (NRD). Z kolei w Federalnej Republice Niemiec (RFN) ze zbiorów ewakuowanych w czasie wojny i składowanych m.in. na obszarze Hesji i w Tybindze utworzono w 1949 r. Bibliotekę Zachodnioniemiecką w Marburgu, która w 1962 r. została przejęta przez założoną w Berlinie Zachodnim w 1957 r. Fundację Pruskiego Dziedzictwa Kultury (*Stiftung Preußischer Kulturbesitz*), co gwarantowało bibliotece stabilizację w sensie prawnym i finansowym. Nazwa fundacji symbolizowała ciągłość Rzeszy Niemieckiej i powiernictwo dziedzictwa kultury do czasu ponownego zjednoczenia Niemiec. Dlatego też Fundacja występowała w nazwie *Staatsbibliothek der Stiftung Preußischer Kulturbesitz* (1962-1967), a bez wyrazu „der Stiftung” w okresie 1968-1991. Przeprowadzka zbiorów, usług i pracowników z RFN do Berlina Zachodniego następowała sukcesywnie już od 1964 r. Biblioteka rozpoczęła działalność w 1978 r. w nowoczesnym budynku przy Potsdamerstraße 33, który zaprojektował architekt Hans Scharoun.

Dwie oddzielne biblioteki państwowe w podzielonym Berlinie funkcjonowały do czasu ponownego zjednoczenia Niemiec. Oficjalnie ich połączenie nastąpiło 1 stycznia 1992 r. pod nazwą *Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz*, na zasadzie „jedna biblioteka w dwóch siedzibach”. Zadania podzielone zostały według zasady, że zbiory specjalne i najstarsze zbiory historyczne do przełomu XIX i XX w. znajdują się w gmachu przy ulicy Unter den Linden, a w siedzibie przy Potsdamerstraße literatura od okresu modernizmu do współczesności. Trzecią lokalizację stanowi od 2014 r. nowoczesny magazyn składowy Friedrichshagen w dzielnicy Treptow-Köpenick, który zapewnia optymalne warunki przechowywania zbiorów i jest wyposażony w nowoczesne systemy transportowe, umożliwiające sprawną realizację zamówień.

ORGANIZACJA I CELE PUBLIC RELATIONS

Zadania public relations (niem. *Öffentlichkeitsarbeit*) realizuje zespół profesjonalistów, który odpowiada za budowanie pozytywnego wizerunku biblioteki w opinii użytkowników. Zespół ten planuje i koordynuje komunikowanie biblioteki w przestrzeni fizycznej i wirtualnej, przyjmuje i odpowiada na pytania prasy oraz wpisy w mediach społecznościowych, opracowuje koncepcje bogatej oferty wydarzeń i programów zwiedzania biblioteki, opiekuje się muzeum Stabi Kulturwerk, zarządza *corporate de-*

Muzeum Stabi Kulturwerk. Przestrzeń prowadząca od wejścia do biblioteki, przez wystawę stałą do skarbcza

Źródło: "https://staatsbibliothek-berlin.de/fileadmin/user_upload/zentrale_Seiten/ueber_uns/bilder/pres-sebilder/Stabi_Kulturwerk/8_Raumaufnahme_Zentralachse.jpg"8_Raumaufnahme_Zentralachse.jpg (6354×4236).

sign (rozbudowany system wizualny m.in. logo, logotyp, krój pisma) obydwu siedzib oraz przygotowuje publikacje o bibliotece i materiały promocyjne. Dużą wagę przywiązuje do projektowania architektury strony WWW biblioteki oraz redukcji ilości stron i takie ich uporządkowanie, by dostęp użytkownika do informacji był szybki i łatwy (*Webrelaunch*).

Wymienione zadania wykonuje dział Prasa i public relations (*Presse- und Öffentlichkeitsarbeit*), w którym pracuje dziesięć osób:

- kierownik, pełniący jednocześnie funkcję rzecznika prasowego,
- zastępca kierownika, menadżer projektu ds. *Webrelaunch*,
- pracownik odpowiedzialny za komunikację wizualną,
- pracownik odpowiedzialny za komunikację online,
- kierownik muzeum Stabi Kulturwerk,

– organizatorzy eventów (*Event-Team*) – pięć osób zajmuje się zarządzaniem operacyjnym oraz przygotowaniem zaplanowanych wystaw i wydarzeń w bibliotece. Zasadą ich pracy jest: „budować wiedzę, zapewniać przestrzeń dla aktualnych spraw społecznych, pokazywać różne perspektywy i tym samym wzmacniać demokrację” (*Presse*).

Wydarzenia połączone z ekspozycją cennych zbiorów specjalnych i historycznych, odbywają się w ścisłej współpracy z konserwatorami

zabytków oraz specjalistami odpowiadającymi za poszczególne rodzaje zbiorów w oddziałach, takich jak: Rękopisy i druki historyczne, Mapy, Muzykalia, Bliski Wschód, Azja Wschodnia, Europa Wschodnia³, Literatura dziecięca i młodzieżowa, Portal fotografii. Konserwatorzy decydują o tym, jak długo i w jakich warunkach mogą być eksponowane obiekty najstarsze i unikatowe. W przypadku dzieł już zdigitalizowanych oryginały zastępowane są cyfrowymi kopiami.

Za bieżące komunikowanie społeczeństwu wydarzeń w bibliotece odpowiada rzecznik prasowy. Robi to za pośrednictwem mediów w taki sposób, by nie tylko krótko raportować i informować o aktualnych wydarzeniach, ale także szerzej prezentować, w jaki sposób zmienia się biblioteka w kontekście przemian w kulturze i technologii cyfrowej. Dlatego ważne są personalne kontakty rzecznika z dziennikarzami zajmującymi się wymienioną tematyką, po to, by obecność biblioteki w mediach nie miała charakteru tylko komunikatów prasowych i krótkich meldunków. Rzecznik staje się w rezultacie aktywnym łącznikiem i buduje sieć relacji między biblioteką i mediami, co wymaga wysokich umiejętności w budowaniu współpracy z mediami oraz gruntownej wiedzy o bibliotece.

Biblioteka Państwowa w Berlinie określa public relations (PR) jako komunikację biblioteki i profilowanie jej wizerunku w społeczeństwie. K. Pick argumentuje w wywiadzie, że stosowanie instrumentów marketingowych, opartych na modelu biznesowym, nie da się przenieść i zastosować, ponieważ bibliotekom nie chodzi o komercyjną reklamę czy zwiększanie sprzedaży i zysków. Branding prywatnych firm i instytucji ma na celu sprzedaż usług i produktów, ugruntowanie ich pozycji na tle konkurencji i osiągnięcie zysku. Biblioteka należy do sfery publicznej, jest instytucją kultury i nauki, więc nie może realizować strategii komercyjnej. Niemniej jednak biblioteka może wykorzystywać narzędzia marketingowe, aby zwrócić uwagę na własną działalność i skutecznie komunikować w otoczeniu społecznym znaczenie posiadanych zbiorów i świadczonych usług.

Zespół zajmujący się public relations ściśle współpracuje z dyrekcją biblioteki. Od września 2021 r. stanowisko dyrektora generalnego SBB objął prof. dr Achim Bonte. Jednym z zadań realizowanych w 2023 r. było opracowanie jednolitej strategii działań biblioteki i kształtowanie jej wizerunku w społeczeństwie, odpowiadającej potrzebom użytkowników

³ Oddział Europa Wschodnia posiada zbiory w ponad 30 językach krajów Europy od Finlandii i Estonii po kraje Bałkańskie, Grecję i Cypr. Księgozbiór slawistyczny liczy 1,4 mln książek, ponad 2,75 tys. tytułów czasopism oraz bogate zasoby cyfrowe. Prowadzi Slavistic-Portal największy w obszarze niemieckojęzycznym portal specjalistycznej informacji w zakresie slawistyki. Zob. też artykuł na temat poloników w zbiorach SBB: Hamann Olaf, *Die Polonica – Sammlung der Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz und Aspekte der Provenienzforschung. Z badań nad książką i księgozbiorem historycznymi*. Tom specjalny, 2017, s. 337-344. DOI:10.33077/uw.25448730.zbkh.2017.83.

i stawiającej w centrum pozytywną ocenę jakości usług bibliotecznych i informacyjnych, pt. „Wiedza tworzy zmianę. Stabi 2030” (Wissen, 2024). Dokument ten podkreśla znaczenie działań przyjaznych dla użytkownika oraz budowanie zaufania w relacjach społeczności użytkowników z biblioteką.

WIZERUNEK BIBLIOTEKI

W Niemczech zadania i funkcje o znaczeniu narodowym i ponadregionalnym pełnią trzy biblioteki: Niemiecka Biblioteka Narodowa (DNB) w Lipsku (rok założenia 1912) i Frankfurcie n. Menem (1946) oraz Bawarska Biblioteka Państwowa (BSB) w Monachium (1558) i Biblioteka Państwowa w Berlinie (SBB; 1661). Z nakreślonego powyżej krótkiego szkicu na temat historii i zbiorów SBB wyraźnie widać, że ma ona już od dawna utrwalać wizerunek księżnicy narodowej i jednej z największych bibliotek naukowych na świecie ze względu na bogactwo zbiorów i zakres prowadzonych nad nimi badań. Są to badania proveniencyjne i dotyczące zrabowanego mienia w czasach nazistowskich, badania czynników degradacji i odporności materiałów bibliotecznych oraz w zakresie humanistyki cyfrowej i przetwarzania danych z wykorzystaniem sztucznej inteligencji. Każdego roku biblioteka realizuje kilka projektów, wiele z nich we współpracy z uniwersytetami i instytutami badawczymi w Berlinie oraz Oxfordzie i Florencji. Otrzymuje wsparcie Niemieckiej Wspólnoty Badawczej (DFG – Deutsche Forschungsgemeinschaft) finansującej badania, naukę i uniwersytety w Niemczech⁴. Biblioteka określa obecnie swój profil mianem międzynarodowej biblioteki badawczej nauk humanistycznych i społecznych (a nie biblioteki uniwersalnej, jak jeszcze kilka dekad wcześniej). W jej oryginalnej nazwie Staatsbibliothek zu Berlin (SBB) – Preussischer Kulturbesitz (PK) występuje nazwa fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kultury, której częścią jest biblioteka. Fundacja ta patronuje także kilku innym instytucjom kultury, takim jak: Muzea Państwowe w Berlinie, Tajne Archiwum Państwowe, Instytut Iberoamerykański i Państwowy Instytut Badań nad Muzyką.

Wspomniany dokument Stabi 2030 określa markę biblioteki w następujący sposób: „Jesteśmy częścią Fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kultury. Ta łączy kulturę i naukę, prezentując w niezwykle sposób przedmiot badań i wiedzę kontekstową w różnorodności kulturowej, geograficznej i tradycji historycznej” (Wissen, 2024, s. 7). Inny cytat z wymienionego dokumentu określa główne zasady kształtowania jej wizerunku: „Mówi-

⁴ Zarządzaniem projektami zajmuje się osoba na samodzielnym stanowisku w strukturze organizacyjnej (Stabsstelle), która odpowiada za skuteczne planowanie, wdrażanie i realizację projektów (służy wiedzą i doradztwem kierownikom poszczególnych projektów). Wykaz projektów wg lat ich rozpoczęcia zob. Projekte | Staatsbibliothek zu Berlin (staatsbibliothek-berlin.de).

my w ponad 80 językach, rozwijamy światowej klasy zasoby wiedzy oraz promujemy interdyscyplinarną wymianę i swobodny dostęp do informacji. Jako instytucja publiczna chcemy wzmacniać dialog między naukowcami a społeczeństwem. Jesteśmy żywym miejscem spotkań na aktualne tematy i oferujemy wysokiej jakości program wydarzeń. Dzięki formatom nauki obywatelskiej i działaniom wolontariuszy otwieramy możliwości partycypacji społecznej. Postrzegamy użytkowników jako uczestników i stawiamy ich potrzeby i wymagania w centrum naszych działań. Nasze usługi skierowane są przede wszystkim do pracowników naukowych” (Wissen, 2024, s. 7).

W relacjach z otoczeniem zewnętrznym SBB korzysta z efektywnych narzędzi i kanałów. Aby ułatwić szybki kontakt z czytelnikami, biblioteka wprowadziła w 2023 r. skrót „Stabi” w miejsce dłuższej nazwy oryginalnej Staatsbibliothek zu Berlin. Występuje on w różnych połączeniach, np. StabiKat oznacza dostęp do wyszukiwania i znajdowania literatury w systemie discovery w bazie 200 mln rekordów, zaś Stabi Kulturwerk i Stabi Lab odnoszą się do projektów prezentacji najcenniejszych zbiorów bibliotecznych w sposób przemyślany i w różnych kontekstach kulturowych, po to, by inspirować czytelników do odczytania ich na nowo. Używanie skrótów i uproszczeń przyspiesza wymianę informacji w sieci i dlatego stało się powszechne w komunikacji cyfrowej. W czasach, gdy tak bardzo istotna jest szybkość przekazu informacji, stosowanie skrótów należy do elementów języka w codziennym komunikowaniu się ludzi młodych, będących jedną z grup użytkowników biblioteki. Nazwa Stabi Berlin oddziałuje też w inny sposób, otóż będąc skrótem kilku wyrazowej nazwy własnej, jest przykładem stosowania zasady prostego języka w komunikacji. Krótka i przyjaźnie brzmiąca nazwa zmniejsza dystans i buduje bezpośrednią relację biblioteki z użytkownikami, tym samym wprowadza poczucie dobrych wzajemnych kontaktów obydwu stron.

KOMUNIKACJA WIZUALNA I KOMUNIKACJA ONLINE. KREOWANIE MARKI CYFROWEJ

Komunikacja wizualna dotyczy *graphic design* przestrzeni fizycznej i wirtualnej. Przestrzeń fizyczna odnosi się do dwóch siedzib Stabi, dwóch oddzielnych budynków pochodzących z różnych epok i stylów architektonicznych, chodzi więc o utrzymanie właściwej ich tożsamości, kolorystyki i funkcjonalnego podziału przestrzeni (czytelnie, różnorodne miejsca do pracy dla czytelników, wolny dostęp do zbiorów, sale spotkań, wydarzeń, szkoleń, wystaw). W zakresie działalności jest także troska o logo, plakaty i ulotki. Z kolei *graphic design* przestrzeni wirtualnej oznacza inaczej *web design*, czyli projektowanie układu i szaty graficznej strony internetowej.

Polega ono na rozplanowaniu elementów takich jak architektura informacji, nawigacja i współdziałanie elementów audiowizualnych.

Komunikacja online zajmuje się prezentacją treści na stronie WWW, czyli treści o bibliotece, zbiorach, odbywających się wydarzeniach, wykładach, wystawach, informacji na blogach i w mediach społecznościowych, itp. Zadania polegają na gromadzeniu treści i wybieraniu optymalnych kanałów do ich prezentacji i komunikowania. Dla celów interaktywnej komunikacji z użytkownikami prowadzony jest blog. Jest on rodzajem rozległej sieci komunikacji i informacji o wydarzeniach w obszarze badań i kultury odbywających się w bibliotece. Blog składa się z pięciu oddzielnych podstron (zespołów tematycznych) określonych jako: 1. Aktualności w bibliotece; 2. Serwis – zawiera ważne informacje dotyczące korzystania z biblioteki; 3. Innowacje IT – czyli najnowsze projekty i pomysły w branży IT istotne dla rozwoju badań i biblioteki (np. digitalizacji, zarządzania danymi); 4. Wiedza – wykłady, szkolenia, prelekcje; 5. Felietony – wydarzenia, spotkania, prezentacje z obszaru aktualnych problemów społecznych, ekologicznych, urbanistycznych (Blog). Warto nadmienić, że w planowanych zmianach strony internetowej biblioteki w 2025 r. przewidziana jest nowa odsłona bloga.

Publikowane są również trzy newslettery: 1. Usługi i korzystanie z biblioteki; 2. Kultura – wydarzenia, wystawy, koncerty; 3. Wiedza – szkolenia, wykłady, dyskusje, warsztaty wiedzy (Newsletter). Biblioteka korzysta z kilku sieci społecznościowych (LinkedIn, X, FB, YouTube, Instagram, Messenger, Mastodon). Niedawno przetestowano nowe amerykańskie usługi Threads i Bluesky pod kątem ich przydatności dla biblioteki.

Strona startowa Stabi pod koniec 2023 r. zmieniła swój wygląd. Layout informacji został uproszczony i w sposób przejrzysty zaprojektowany. *Above the Fold* to górna część strony, którą użytkownik widzi od razu po otwarciu witryny. Ta właśnie część strony zawiera najważniejsze informacje, które teraz znajdują się w widoku pulpitu, na górze strony startowej. Bez przewijania stron użytkownik może wyszukiwać bezpośrednio w StabiKat, planować swoje spotkania lub dowiedzieć się o wydarzeniach. Natomiast w 2025 r. planowany jest kompleksowy *redesign* serwisu, tym razem we współpracy z zewnętrzną agencją. Zmiany będą dotyczyły nowej architektury informacji, zmniejszenia liczby stron internetowych (obecnie jest ich ok. 2 tys.) oraz redukcji treści w kierunku responsywności, która ma wpłynąć na lepszą interakcję pomiędzy użytkownikiem i stroną internetową, umożliwić intuicyjną i efektywną nawigację oraz zapewnić poprawne działanie na różnych urządzeniach – komputerach stacjonarnych, tabletach, smartfonach.

UŻYTKOWNICY – INTERAKTYWNA KOMUNIKACJA Z BIBLIOTEKĄ

Grupe docelową użytkowników Stabi stanowią badacze, naukowcy i mieszkańcy Berlina. Ich potrzeby i oczekiwania są uwzględniane w planowanych i rozwijanych nowych usługach. W celu dokładnego rozeznania się w tym, jak użytkownicy oceniają korzystanie z biblioteki i jakie mają doświadczenia w kontakcie z nią, utworzono samodzielne stanowisko w oddziale udostępniania zbiorów, zajmujące się badaniami użytkowników i analizą danych statystycznych (Bentzungsforschung).

Przeprowadzona w 2024 r. ankieta online dotyczyła tematu „Informacja i wskazówki” (Information und Auskunft) i stanowiła podstawę do wprowadzenia gruntownych zmian w architekturze informacji strony internetowej. Obecna struktura treści i sposób jej prezentacji są przejrzyste, bardziej zorientowane na użytkownika i zapewniają szybkie wyszukiwanie. Wykorzystywane są też inne sposoby badania użytkowników, takie jak ankieta bezpośrednia przeprowadzona na miejscu w obydwu siedzibach Stabi w styczniu 2024 r. (Wer nicht fragt...). Odbyła się ona dzięki współpracy z Instytutem Nauk o Bibliotece i Informacji Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie i została zrealizowana przez studentów w ramach seminarium badawczego (warto wspomnieć, że uniwersytet i instytut znajdują się w bliskim sąsiedztwie siedziby Stabi przy Unter den Linden). Jak podkreśliła K. Pick, celem ankiety było uzyskanie informacji od czytelników i poznanie ich oceny zmian już wprowadzonych oraz zebranie sugestii i oczekiwań dotyczących kierunków dalszego rozwoju strony WWW w przyszłości.

Na bieżąco prowadzone są także badania w mniejszej skali. Przykładowo, stażyści występują w roli użytkownika/czytelnika i na żywo odpowiadają, jakie trudności napotkali podczas korzystania z biblioteki na miejscu, online i telefonicznie – w ramach wcześniej ustalonego scenariusza; jak postrzegają doświadczenia użytkownika, jakie mają odczucia, gdy np. muszą kliknąć trzy razy, żeby znaleźć interesujące ich informacje na stronie. Odpowiedzi na wymienione pytania dotyczą przyjaznego odbioru biblioteki i oferowanych usług. Zespół ds. badań użytkowników określa tę metodę jako „walk in your user shoes”, czyli chodź w butach użytkownika, doświadczaj danej sytuacji z perspektywy użytkownika.

Forum do publicznego wyrażania opinii i aktywnego udziału w działalności biblioteki stanowi Rada Użytkowników (Nutzendenrat), która organizacyjnie ukształtowała się w lutym 2022 r. Liczy 16 osób w różnym wieku, różnych zawodów, na różnych etapach kariery naukowej, o różnych zainteresowaniach, poglądach i potrzebach czytelniczych, byłych i aktualnych użytkowników Stabi, mieszkających w Berlinie i poza nim. Członkostwo jest honorowe, na zasadzie wolontariatu, grupa spotyka się dwa razy w roku. W spotkaniach chodzi o poznanie różnych punktów wi-

dzenia na temat usług biblioteki, ich jakości (zgłaszanie uwag i dyskusje) oraz szerzej, perspektyw jej dalszego rozwoju (Nutzenrat).

Komunikowanie z otoczeniem społecznym Stabi realizuje w formie różnorodnych wydarzeń w obszarze wiedzy i kultury, których, np. w ostatnim kwartale 2024 r. zaplanowano ponad 120. Dział ds. public relations odpowiada za koordynację i dobór tematów oraz projektowanie oferty organizowanych wydarzeń, dyskusji, odczytów i wykładów. Inne oferty, takie jak warsztaty dotyczące korzystania z narzędzi badawczych lub publikacji, są obecnie oferowane przez specjalistów z innych działów i grupę roboczą nazwaną warsztaty wiedzy (Wissenswerkstatt). Ta specjalna jednostka odpowiada za merytoryczny dobór tematów oraz projekt oferty szkoleniowej, edukacyjnej, organizowanych eventów, dyskusji, odczytów i wykładów. Wissenswerkstatt jest samodzielną jednostką (zespołem pracowników) działającą poza formalną strukturą organizacyjną biblioteki. Regularnie odbywające się warsztaty (np. wskazówki badawcze dla doktorantów, ćwiczenia z publikowania tekstów naukowych i zarządzania literaturą) potwierdzają zasadę, że biblioteka jest miejscem zdobywania wiedzy i rozwoju warsztatu naukowego. Z kolei bogate zasoby zdigitalizowanych książek i czasopism stanowią bazę do poznawania nowych sposobów pracy z danymi oraz rozwoju humanistyki cyfrowej. Na ich bazie prowadzone są np. hackathony i ćwiczenia z transkrypcji pisma (Studium).

WYSTAWY, PROJEKTY, WYDARZENIA

Berlińska biblioteka dysponuje precyzyjnie przemyślanym zestawem narzędzi PR-u, z których najefektywniejsze są wystawy, projekty i wydarzenia. Przywiązuje ona dużą wagę przede wszystkim do publicznej prezentacji posiadanych zbiorów w nowoczesnej przestrzeni wystawiennej o imponującej powierzchni 1000 m², nazwanej muzeum *Stabi Kulturwerk* (Muzeum). Termin ten odnosi się do stałych wystaw 300 cennych obiektów, regularnie wymienianych co kwartał oraz wystaw czasowych, specjalnych na tematy związane z kulturą pisma, literaturą i historią współczesną, np. wystawa 130 oryginalnych fotografii rodziny Franza Kafki z okazji 100 rocznicy jego śmierci, prezentowana od 1 marca do 2 czerwca 2024 r. (Fotoalbum).

Poprzez wystawy biblioteka odkrywa i komunikuje zwiedzającym wartość i znaczenie kultury. *Stabi Kulturwerk* można również odczytać jako „Stabi artefakt kultury”, czyli sama biblioteka jako księgozbiór, miejsce, przestrzeń i instytucja jest dziełem/wytworem wielowiekowej kultury, podobnie jak każda jednostka z jej zbiorów – jest artefaktem kultury o znaczeniu historycznym, naukowym, artystycznym, który umożliwia rekonstrukcję i zrozumienie ewolucji ludzkiej cywilizacji. Istnieje bowiem

ciągłość i kontynuacja w kulturze, które odnoszą się także do transformacji medialnych, wśród nich ta ostatnia, nazwana rewolucją cyfrową. Oto kilka przykładów wystaw, które wpisują się w tak nakreśloną strategię wizerunkową.

Kulturowy wymiar ewolucji mediów ciekawie ukazała wystawa pt. „Zagraj w to jeszcze raz – od książki obrazkowej do gry wideo” (*Play it again – Vom Spielbilderbuch zum Videospiel*), otwarta w przestrzeni Stabi Kulturwerk w kwietniu 2023 r. (Play). Daje ona wgląd w niemal 200 lat kultury gier oraz medialną relację między papierem a pikselami, między mechaniką książki a mechaniką gry. Ekspozycja książek dla dzieci z ruchomymi obrazkami i przesuwanymi elementami, wydanych około 1800 r., pokazuje podobieństwa między tego rodzaju książkami i grami wideo. To, co na pierwszy rzut oka może wydawać się zupełnie inne, jest ściśle związane z historią mediów. Wystawa odkrywa ten związek i pokazuje, jak wiele książki jest w grze wideo, bo przecież zarówno książki obrazkowe, jak i gry wideo tworzą trójwymiarowe przestrzenie.

Przykłady dwóch kolejnych wystaw prezentowanych jesienią 2024 r. oddają główne założenie muzeum Stabi Kulturwerk, polegające na organizowaniu wystaw stałych cennych zbiorów (eksponaty zmieniane są co kwartał) oraz tematycznych wystaw czasowych. Tym razem w okresie 6 września-8 grudnia 2024 r. zaprezentowano następujące cymelia ze skarbca Stabi: dwa rękopisy Mozarta – partytury Symfonii Jowiszowej i opery „Wesele Figara”; inkunabuł „Schedelsche Weltchronik” z 1493 r. zawierający 1800 drzeworytów, przedstawiających postaci z historii świata i liczne pejzaże miejskie, m.in. Norymbergi; pergaminowy rękopis „Bible Historiale” z 1368 r., bogato zdobione i najpopularniejsze w średnio-wieczu francuskie tłumaczenie Biblii, tłum. Guiart Desmoulins; „Historia Animalium” Konrada Gessnera, encyklopedia o zwierzętach pochodząca z XVI w., bogata w ręcznie malowane ilustracje; rękopis sztuki Heinricha von Kleista (1777-1811) „Rozbity dzban”, w tekście można zauważyć liczne poprawki autora (Cymelia).

Druga wystawa tematyczna „Cyfrowa Droste. Rękopisy – Przestrzenie – Instalacje” (17 sierpnia-20 grudnia 2024) prezentuje oryginalne rękopisy ze spuścizny Annette von Droste-Hülshoff (1797-1848), która należy do wybitnych niemieckojęzycznych pisarek XIX w. Manuskrypty jej wierszy, ballad i nowel stanowią swoiste obrazy tekstu o własnej i niepowtarzalnej estetyce. Drobne, stłoczone i ledwo czytelne litery oraz liczne poprawki zapewniają często cały arkusz papieru i są trudne do odczytania. Oryginały zostały zdigitalizowane w latach 2019-2021 i dzięki technologii cyfrowej udało się odtworzyć proces ich pisania. Wystawa pokazuje rękopisy w zestawieniu ze sztuką współczesną w instalacjach przygotowanych przez artystów. Zwiedzający doświadczają spotkania ze spuścizną Droste w inscenizacjach z różnych epok – w pokoju do pracy z czasów jej życia

i w czasach obecnych, zaś pokoju dziecięcego w inscenizacji na wzór lat 80. XX w. Muzyka nawiązująca do tematów z utworów autorki wypełnia przestrzeń wystawy (Droste).

Podsumowując, projekt muzeum Stabi Kulturwerk stanowi przestrzeń komunikacji biblioteki ze społeczeństwem i wzmacnia jej wizerunek jako jednego z ważnych centrów zachowania literatury na świecie. Stabi buduje zaufanie społeczne na otwartości wobec oczekiwań i potrzeb badaczy, czytelników, berlińczyków. W swych działaniach jest wiarygodna – otwiera skarbiec i prezentuje cymelia szerokiej publiczności, co – jak wiadomo – wiąże się z wielką odpowiedzialnością i troską o bezpieczeństwo zbiorów oraz właściwe warunki ich ekspozycji (światło, temperatura, wilgotność powietrza). Z kolei wystawa spuścizny Droste jest doskonałym przykładem łączenia współczesnej sztuki i designu z historycznymi źródłami, przenikania i integracji mediów i sztuki, przez co inspirowe, pobudza wyobraźnię i wytycza nowe obszary badawcze.

Projekt o nazwie Stabi Lab jest propozycją kontaktów z użytkownikami i budowania relacji innego rodzaju. Tu priorytetem jest interaktywne włączenie użytkowników w proces ciągłej optymalizacji usług cyfrowych Stabi, w związku z tym nacisk kładzie się na digitalizację, działania crowdsourcingowe i eksperymentalne warsztaty oparte na współpracy w sieci. W tym oryginalnym laboratorium uczestnicy otrzymują dostęp do określonego zbioru danych oraz wersji demo eksperymentalnych interfejsów i prototypów aplikacji w celu ich wypróbowania lub opracowania nowych. Ćwiczenia kończy prezentacja efektów i podsumowujące całość wydarzenie – event (Stabi Lab). Dla organizatorów projektu ważne są też pomysły uczestników dotyczące architektury informacji i funkcjonalności interfejsów strony internetowej Stabi.

W centrum zainteresowania znajduje się humanistyka cyfrowa i projekty prowadzone na dużych zbiorach danych, które zawierają zdigitalizowane teksty rękopisów, starodruków, gazet i czasopism, archiwaliów, a także metadane publikacji, pełne teksty publikowanych książek i czasopism, korpusy językowe itd. Bazy służą do prowadzenia ćwiczeń z procedur i narzędzi eksploracji danych odpowiadających konkretnym tematom, które dotyczą aktualnie diskutowanych w nauce problemów badawczych. Hackathony kulturowe, jak nazywają swoje wydarzenia berlińscy bibliotekarze, polegają na organizacji spotkań przedstawicieli różnych dziedzin wiedzy – obok informatyków, designerów, programistów, spotykają się także humaniści i przedstawiciele nauk społecznych. Ich cel jest jeden: ożywienie dostępnych zasobów cyfrowych biblioteki według algorytmów, czyli zestawu instrukcji dyktowanych poruszającymi aktualnie w sferze publicznej dyskusjami/tematami. Chodzi o to, żeby wychwycić związek między dzisiejszymi debatami a tekstami historycznymi, analizować społecznie palące problemy związane np. z pojęciem prekariatu,

zjawiskiem niepewnego zatrudnienia, braku bezpieczeństwa ekonomicznego, marginalizacji i wykluczenia. Temat ten podjęto we wrześniu 2020 r. w trakcie hackathonu pt. *Coding Precarity – Social Issues in Cultural Data* (Kodowanie niepewności – kwestie społeczne w danych kulturowych), zorganizowanego przez Stabi i ZBW – Centrum Informacji Ekonomicznej Leibniza (Precarity). Do tego dochodzi problem widoczności kobiet w sferze publicznej, odzwierciedlonej w danych kulturowych: hackathon z przełomu 2023/24 roku pt. *Frauen im Fokus* (Kobiety w centrum uwagi) miał odpowiedzieć na pytanie: „Jak sprawić, by dzieła i świadectwa kobiet znajdujące się w zbiorach historycznych były bardziej widoczne i dostępne?” (Frauen).

W projekcie Stabi Lab chodzi również o problem aksjologicznego zaangażowania biblioteki, która przestaje być postrzegana jako miejsce neutralne pod względem wartości. Wiedza, jak przekonują berlińscy bibliotekarze, jest w bibliotece nie tylko gromadzona i udostępniana, lecz także tworzona. Codzienna praca biblioteki, polegająca na pozyskiwaniu, klasyfikacji i prezentacji mediów charakteryzuje się także – jak twierdzą – oceną, selekcją i standaryzacją. Stąd pytania dla uczestników hackathonu z 2019 r. (*Coding Gender. Women in Cultural Data*; Kodowanie płci. Kobiety w danych kulturowych): „Gdzie w bibliotekach spotykamy się ze stereotypami dotyczącymi płci? Jak płeć jest konstruowana i reprezentowana w dokumentach historycznych? W jaki sposób konstruowane są stereotypy społeczne i jak osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji społecznej walczą o swoje prawa?”.

Zgodnie z przyjętymi założeniami nie jest więc bez znaczenia fakt, że np. obok hasła „antykolonializm” pojawia się w katalogach kontrowersyjny termin „Indianin”, czy też książki na temat „kobiety i rodzina”. Tego rodzaju praktyki biblioteczne – czego dowodzą hackathony – są częścią konstruowania tożsamości: „płci”, „rodziny”, „innego”, „obcego”. Według twórców laboratorium myślenia (niem. *Denklabor*) cyfrowego *Critical Library Perspectives* z 2022 r. praktyki te można dlatego opisać jako epistemiczne, tj. jako procesy związane z wiedzą i poznaniem (Hackathon). Zawsze niosą one z sobą ryzyko wykluczenia i dyskryminacji elementów, które nie odpowiadają stosowanym schematom normatywnym i tym samym mogą stanąć na drodze organizacji wiedzy zorientowanej na różnorodność. Aby uczynić aspekty standaryzacji i różnorodności w bibliotekach bardziej widocznymi, laboratorium – czytamy w programie – ma połączyć studia przypadków bibliotek z podejściami krytycznymi wobec normalizacji, takimi jak teoria queer, teorie dekonstruktywistyczne, teorie intersekcyjne⁵ i postkolonialne.

⁵ Intersekcyjność oznacza teorię „analizującą, jak kategorie społeczne i kulturowe przeplatają się z sobą. Związki między płcią, rasą, etnicznością, niepełnosprawnością, seksualnością, klasą i na-

PODSUMOWANIE

Biblioteka Państwowa w Berlinie (Stabi) przyjęła za podstawę swojej strategii kształtowania pozytywnego wizerunku skuteczne sposoby komunikacji z otoczeniem berlińskim, krajowym i międzynarodowym. Jej tożsamość historycznie opiera się na dwóch kluczowych elementach: unikalnych zbiorach oraz wyjątkowej przestrzeni, czyli budynkach pochodzących z różnych epok i stylów architektonicznych, które zapisały się w świadomości wielu pokoleń czytelników. W ciągu ostatnich czterech dekad do tych elementów dołączyły dwa kolejne czynniki – bogate zasoby cyfrowe oraz usługi elektroniczne. Cenne zbiory historyczne przyciągają badaczy z całego świata, w tym beneficjentów Programu Stypendialnego Fundacji Pruskiego Dziedzictwa Kulturowego. W 2025 r. jest to osiem osób, m.in. z USA, Izraela i Polski. Zgromadzona w tych zbiorach pamięć kulturowa jest przedmiotem komunikacji społecznej. Stabi jest przykładem biblioteki naukowej jako instytucji pamięci, która świadomie przyjmuje na siebie odpowiedzialność za rolę pośrednika między przeszłością a przyszłością. Wspiera zarówno kulturowe praktyki czytania książek drukowanych, jak i najnowsze formy pracy zespołowej w sieci.

Odpowiedź na pytanie postawione we wstępie artykułu, dlaczego Stabi można potraktować za przykład wyjątkowego i modelowego zarządzania komunikacją wizerunkową biblioteki naukowej XXI w., skupia się na dwóch głównych obszarach jej aktywności. Po pierwsze, profesjonalna komunikacja online dotycząca biblioteki, jej zbiorów, wydarzeń itp. Działania te realizuje zespół profesjonalistów w zakresie PR doskonale znających zadania i pracę biblioteki. Koncentrują się na kontaktach z mediami (media relations), potrzebach użytkowników oraz komunikacji z otoczeniem za pośrednictwem strony internetowej, blogów, newsletterów oraz mediów społecznościowych. Sztuka komunikowania polega na gromadzeniu treści oraz wyborze optymalnych kanałów do ich prezentacji, uwzględniając interaktywną komunikację z użytkownikami. Po drugie, starannie dobrany zestaw narzędzi PR, wśród których najbardziej efektywne są wystawy (muzeum Kulturwerk), projekty i wydarzenia (Stabi Lab, warsztaty wiedzy). Ożywiają one zbiory, przywracają do świadomości i dostosowują je – jak w przypadku hackathonów – do aktualnych wyzwań płynących ze społeczno-kulturowego otoczenia. Budują markę instytucji, odpowiadając na oczekiwania i potrzeby zarówno środowiska naukowego, jak i szerokiej publiczności.

rodowością są badane (Susanne Knudsen) na wielu poziomach w celu wyjaśnienia różnych nierówności istniejących w społeczeństwie." S. Lanehart, Diversity and Intersectionality, „Texas Linguistic Forum”, April 10-11, 2009, s. 2 (https://www.academia.edu/37863183/Diversity_and_Intersectionality). O podejściu intersekcyjnym zob. blog Żywa Biblioteka Polska, <https://zywabibliotekapolska.pl/podejscie-intersekcyjne-na-czym-polega/>.

BIBLIOGRAFIA

- Bernays, E.L. (2019), *Krystalizacja opinii publicznej*, przekład Olga Siara. Warszawa: Narodowe Centrum Kultury.
- Horstmann, W. (2024), Was ist eine wissenschaftliche Bibliothek heute? *Forschung und Praxis* 48 (2): 342-348. <https://doi.org/10.1515/bfp-2024-0021>
- Hudzik, K. (2017), *Biblioteki uniwersyteckie w Niemczech w epoce cyfrowej. Ciągłość i zmiana*, Warszawa: Wydaw. SBP.
- Jaskowska, M. (2007), Public relations bibliotek naukowych w Internecie. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Pick, K., Die Startseite der Stabi in neuem Look. Die Startseite der Stabi in neuem Look – SBB aktuell [dostęp: 17.10.2024].
- Schochow, W. (2003), Bücherschicksale: die Verlagerungsgeschichte der Preußischen Staatsbibliothek: Auslagerung, Zerstörung, Entfremdung, Rückführung : dargestellt aus den Quellen / Werner Schochow ; mit einem Geleitwort von Werner Knopp. – Berlin; New York: W. de Gruyter.
- Schneider-Kempf, B. (2012), Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz. In: *Handbuch Bibliothek: Geschichte, Aufgaben, Perspektiven* / Konrad Umlauf, Stefan Gradmann [Hrsg.]. – Stuttgart [u. a.]: Metzler, 2012, s. 369-372.
- Wissen schafft Wandel. Stabi 2030 Strategie der Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz. Achim Bonte, [Hrsg.] 2024. DOI: 10.58159/20240201-000; Stabi 2030 Broschuere.pdf (spk-berlin.de) [dostęp: 5.10.2024].
- Wojciechowska, M. (2023), Public relations jako forma nawiązywania przez bibliotekę relacji z otoczeniem zewnętrznym. W: *Marketing w działalności bibliotecznej*/ pod red. nauk. M. Wojciechowskiej, Warszawa: Wydaw. SBP, s. 517-533.
- Wojtczak, J. (2013), Kreowanie wizerunku biblioteki akademickiej na podstawie działań public relations Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. *Biblioteka*, nr 17, s. 195-214.
- Dokumenty ze strony internetowej Staatsbibliothek zu Berlin <https://staatsbibliothek-berlin.de/>
- (Benutzungsforschung) Benutzungsforschung und Statistik. <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/abteilungen/benutzung/kontakt>
- (Blog) <https://blog.sbb.berlin/>
- (Cymelia) <https://stabi-kulturwerk.de/2024/09/06/highlights-der-schatzkammer-im-herbst-2024/>
- (Droste) <https://stabi-kulturwerk.de/portfolio-item/droste-digital/> (dbv) <https://www.bibliotheksverband.de/kampagne-weiter-wissen>
- (Fotoalbum) <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/abteilungen/generaldirektion/presse-und-oeffentlichkeitsarbeit/pressebilder/das-fotoalbum-der-familie-kafka>
- (Frauen) <https://lab.sbb.berlin/events/frauen-im-fokus/>
- (Geschichte) <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/geschichte>
- (Hackathon) <https://lab.sbb.berlin/events/critical-library-perspectives/>
- (ibi.hu.berlin) <https://www.ibi.hu-berlin.de/de/studium/studprojekte/wer-nicht-fragt>
- (Newsletter) <https://staatsbibliothek-berlin.de/aktuelles/messenger-und-newsletter>

(Nutzendenrat) <https://blog.sbb.berlin/newsnutzendenrat/>
(Porträt) Bentzungsforschung und Statistik. <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/portraet>
(Play) <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/abteilungen/general-direktion/presse-und-oeffentlichkeitsarbeit/pressebilder/play-it-again>
(Presse) <https://staatsbibliothek-berlin.de/die-staatsbibliothek/abteilungen/general-direktion/presse-und-oeffentlichkeitsarbeit>
(Precarity) <https://blog.sbb.berlin/hackathonsbb-coding-precarity/>
(Sammlungen) <https://staatsbibliothek-berlin.de/sammlungen>
(Stabi Kulturwerk) <https://stabi-kulturwerk.de/>
(Stabi Lab) <https://lab.sbb.berlin/>
(Studium. Forschung) <https://staatsbibliothek-berlin.de/service/studium-forschung>
(Wer nicht fragt ...) <https://www.ibi.hu-berlin.de/de/studium/studprojekte/wer-nicht-fragt>

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 28 marca 2025 r.

KRYSTYNA HUDZIK

e-mail: krystyna.kwapisiewicz.hudzik@gmail.com

ORCID 0000-0002-1449828X

PUBLIC RELATIONS IN THE ACTIVITIES OF A RESEARCH LIBRARY – THE CASE OF THE STATE LIBRARY IN BERLIN

KEYWORDS: Public relations. Berlin State Library – Prussian Cultural Heritage (SBB-PK). Stabi. Research library. Library image. Online communication. Visual communication.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The author presents the public relations strategy of Berlin State Library – Prussian Cultural Heritage (SBB-PK) and discusses how it covers the needs and expectations of the library users. The main research question touches the key elements of the communication strategy being implemented that are responsible for effectively shaping the image of an international research library in the field of the humanities and social sciences. The aim of the article is to discuss the complex (hybrid) nature of these elements. The article consists of six parts. The first one provides a general overview of the library history and collections, while the second discusses the organization of work within the Press and Public Relations Department and the tasks of this library unit. Parts three and four present the library image, the stages of building a library digital brand, as well as the tools and channels of visual and online communication. Part five focuses on users, researching their needs and understanding their impressions/experiences of using the library. Part six addresses the Stabi Kulturwerk museum, a modern exhibition space in the library, presenting selected exhibitions, projects, and events in the areas of culture, knowledge, and science. **Research methods** – Methods employed were an analysis of the structure and content of Berlin State Library website and an interview with Katharina Pick,

Deputy Head of the Press and Public Relations Department. **Results and conclusions** – Berlin State Library serves as a model example of how to implement public relations in a research library in the digital age. Its communication management strategy is oriented toward creating a coherent image of a modern 21st century library through projects that highlight the value and significance of its collections (Kulturwerk museum), while making use of digital information and communication technologies (Stabi Lab, hackathons, digital humanities).